

Smith, N.--Williams, P. (ed.): *Gentrification of the city. (A városközpont dzsentifikációja.)* London 1986, 257 p.

Gazdagok a városközpontba - szegények a perifériára (?). Ez a folyamat ellentmondásban van az elmúlt két évtized urbanizációs, szuburbanizációs tapasztalataival, pedig valójában erről van szó. Ez ugyanis annak a jelenségnek a lényege, amelyet divatos kifejezéssel dzsentifikáció néven tart számon az urbanisztika, szociológia stb. a fejlett tőkés országokban.

Bár a képlet csak látszatra ilyen egyszerű, maga a folyamat ennél sokkal összetettebb, világméretben zajló gazdasági, társadalmi és urbanizációs átrendeződésekhez kapcsolódik. A jelenség nagyjából az 1970-es évek végén, az 1980-as évek elején kezdődött, amikor szociológusok, várostervezők, geográfusok és más városokkal foglalkozó szakemberek hívták fel az általuk dzsentriesedésnek (rossz magyarsággal „elurasodásnak” elnevezett jelenségre a figyelmet, s azóta a téma irodalma könyvtáryira nőtt. A dolog lényegében egy új irányú migrációs folyamatként jelentkezett (legalábbis kezdetben).

A korábban leromlásnak indult, s a középosztály által az 1960-as évek során elhagyott, slumosodó belvárosi részekre, ill. régi tradicionális munkásközpontokba (Londonban pl. a Dock-landre) egyre nagyobb számban költöztek be, a konzervatív gazdaságpolitika eredményeként megszorított fiatal, gyermektelen, újjazdag értelmiségi réteg tagjai. Megjelenésükkel teljesen megváltoztatták az addig hanyatló városrészek életét, s egy új, minden korábbival vetekedő luxuskörnyezetet teremtettek maguknak. Álomautók, pazarul helyreállított, vagy a régi helyén újraépített bérházak a folyamat legszembetűnőbb városképi megnyilvánulásai.

A dzsentifikáció következtében a lakbérek és telekárak rövidesen az egekbe szöktek, s aki tehetett, az menekült az őslakosok közül. Az új fehérgalléros „dzsentri” réteg az évek folyamán - természetesen önön sajátos ízlésvilága szerint - a saját képére formálta környezetét. Ragyogó üzletek, méregdrága szalonok és hivalkodó éttermek nyíltak az addig elárult raktárak, omladozó bérkaszányák helyén.

Erről, s e folyamat mélyebb okairól, más kísérőjelenségeiről szól ez a hallatlanul érdekes könyv, amely voltaképpen egy tíz tanulmányból álló esszéket. A sikerhez nélkülözhetetlen, már befutott geográfusok és társadalomtudósok mellett - mint DAVID LEY, PETER MARCUSE, PETER WILLIAMS - számos új név tűnik fel a hozzájárulók listáján, ami egyúttal azt is mutatja, hogy nem csak a téma számít fiatalnak, de művelői többsége is, akik nyilván kritikusan szemlélik a dzsentifikáció okait és következményeit, lévén az ő generációjuk a legfőképpen érintett a folyamatban.

A könyv tartalmáról elég legyen csak annyit vázlatosan elmondani, hogy elméleti jellegű, a jelenség mélyebb okait boncolgató tanulmányok mellett a szerkesztők számos konkrét példát bemutatott esettanulmányt is felsorakoztattak. Így roppant érdekes a P. MARCUSE tollából származó fejezet, amely a New York-i dzsentifikációt (helyi nevén „manhattanizálódást”) vizsgálja behatóbban, bár nem kevésbé érdekesítő az ukrán származású ROMAN CYBRIWSKY, valamint DAVID LEY philadelphiai és vancouveri esetet összehasonlító közös tanulmánya sem.

Általános jellemvonásként vonul végig a könyvön, hogy a szerzők a szokásos felszíni analízisen túllépve kivétel nélkül szinte valamennyien érintik a dzsentriesedésnek a fejlett kapitalista osztályviszonyokra gyakorolt hatását. Nyilvánvaló, hogy nem egy véletlenül elkezdődött jelenséggel állunk szemben, s a szerzők többsége egyetért abban, hogy egyes városok, térségek (Liverpool, Ruhr-vidék) véglegesen tűnő hanyatlása, mások (Los Angeles, délkelet-angliai városok) újjáéledése, sőt, soha nem tapasztalt virágzása a világgazdaságban és a nemzetközi munkamegosztásban végbemenő változások szoros következménye.

Számos korábban tradicionális ipari központ a munkamegosztás térbeli eltolódása során elveszítette ipari funkcióinak jelentős részét, s csupán azok a központok voltak képesek kilépni a stagnálásból, melyek valamilyen módon új, nem feldolgozóipari húzóágazatokat (pl. terciér, kvaterner funkciók, bank és tőzsdéggazdaság) tudtak magukhoz vonzani.

Általános érvénnyel megállapítható, hogy a világ vezető nagyvárosai az 1980-as évek közepére ipari központból, szolgáltató központú alakultak át. Ezt különösen London, Tokió és New York esete példázza kiválóan, melyek túllépve a nemzeti és regionális kereteken, a fináncoké világgazdaságjává váltak, háttérbe szorítva korábbi vetélytársaikat (Chicago, Amszterdam, Párizs) lehetővé téve számukra, hogy egy új, a korábbinál dinamikusabb fejlődési pályára léphessenek (kvalitatív értelemben).

A világ városhierarchiája a jelentős világgazdasági elmozdulások révén érezhető, gyors átrendeződésen megy keresztül. Ez vetődik ki legelső soron a társadalom polarizálódásán keresztül a térre, ami legszembetűnőbben talán éppen a dzsentifikáció folyamatában nyilvánul meg. Ennélfogva tehát a városok növekvő társadalmi és térbeli polarizációja, semmiképp sem fogható fel izolált térbeli folyamatként, s csak a tőke nemzetközi mozgásával összefüggésben vizsgálható.

A magyar olvasóban természetesen azonnal felvetődhet a kérdés: vajon hasonló jelenséggel találjuk-e szembe magunkat az elkövetkező évek során? Megerősödik-e nálunk is az ipar esetleges radikálisabb átalakításával a fehérgalléros úri középosztály, a professzionális réteg? S vajon képes lesz-e a politika a hanyatló belvárosok rekonstrukciójával járó jelentős anyagi terhek egy részét a tehetősebbek vállára áthelyezni?

Mind ezekre a hazai geográfia, szociológia és várostervezés csak együttesen adhat majd választ, mélyrehatóbb vizsgálatok nyomán, melyhez elméleti és gyakorlati alapművek a fentiekben ismertetett könyv nagy segítségül szolgálhat mindannyiunk számára.

KOVÁCS ZOLTÁN